

КУР'ЄР

Costumes des Paysans de l'Ukraine.

КРИВБАСУ

1994
травень

3

Мати української демократії

ВАСИЛЬ СКРИПКА
ЛІТЕРАТУРНИЙ ЗАПИС
м. Кривий Ріг

Я ПОПРОСИЛА нашого сусіду, щоб він викликав міліцію. Міліція — ну наче спеціальний відділ карного розшуку (той хлопець, Терпило, знав, куди подзвонити) там ніби сиділи, ждали цього дзвоника, ментально до мене прийшли. І коли прийшла машина і зупинилась за хвірткою, в хату прийшов тільки один, а я зібрала тут сусіду, двох своїх квартиранток, коло себе, не відпускала. Кажу: «Візьміть з собою і шофера: я вас боюся». Він сміявся. Кажу: «Так-так, я вас боюся, тільки що я перенесла такий страх, що й вам не довіряю. Ваші документи». — Ну я ще буду пред'являти документи. Це забагато для вас. Розповідайте, що сталося». Цікавився. — «А з ким ви живете? — Оце квартирантки, а це сусіда». — «А хто тут іще живе? У вас нема нікого?»

«Є син. — Да й, де він? — А мій син в тюрмі. Засуджений. — А-а! Так оце, очевидно, і був, ваш приятель, приятель вашого сина. — А-а, то ви з карного розшуку, на який же підставі думаєте, що то був приятель мого сина? Мій син не каторжник, не ворога, не злодій. Він за політичними мотивами суджений. Словом, цей чоловік став писати протокол, який мені не сподобався. Я вимагала написати сама. Тоді він зробив поправки відповідні і сказав: — Ми вас викличемо. — Ви мене не викликайте. Я нікуди не піду. Я вас усіх боюся. Ви мені повідомте результати.

Ніхто мені не повідомив і я таки зрозуміла, що це була спроба мене налякати. Чи я лякалася? Я, як і всі люди, звичайно, лякалася, але я не могла уже відступити — раз почата робота, я вже від неї відступити не могла. Я вже бачила, що всіх арештовують, а мені привілей + привілей моєї старости. Це не довго було, коли арештували 5 травня Василя Стуса, мені здається, саме 5-го, то суд скоро таки відбувся, а за мною поїхали додому двоє. Один — від слідчих органів Берези, обласного КДБ, але документів не показав, тільки сказав так і найкращий дільничий міліціонер. Він уже в цей час у нас і

не був дільничим. Але чомусь прийшов.

— Ідем на допит до слідчого Берези.

Я попросила повістку. Повістки не було. Кажу, без повістки не поїду.

— Приводом візьмемо і повеземо.

Це був обідній час. На вулиці було глухо, пусто. Сусіди всі звичайно працюють. Я одна була в дворі, і на цей час навіть квартирантки моєї вдома не було. Я вирішила їхати з ними, бо розуміла, що мене посадять силоміць. Це вже стільки разів було, що ліпше вже самому сідати в машину, чим тебе кидують в машину, як каменюку.

Ну, поїхали. Я дивлюсь: дорогу до КДБ добре знаю, але мене звертають не туди. Завернули в Республіканську психіатричну лікарню.

Прийомний відділ. Я тут, справді, вперше страшно злякалася. Я згідно, що таке психушка і знаю, скільки заарештованих за політичними мотивами і посаджених в психушку без суда і слідства і вже навічно під примусове лікування. Завели мене до прийомного покою. Лікар попросила направлення від лікаря психіатра. В них його не було. Вона сказала: «Вийдіть і не заважайте працювати», і до мене: «Ви вільні». Лікар-психіатр була на висоті. Вона зразу визначила, що перед нею людина психічно здорова і що тут примус і незаконна дія. Але. Один вийшов. А другий мене схопив і з силою потягнув у кімнатку, де передівають тих хворих, що беруть на лікування. Вона обурювалася. А тим часом хворих стала приймати, і хтось їй подзвонив по телефону. Із розмови я зрозуміла, що справа йдеться саме про мене, і що вона не хотіла мене брати в психушку на тій підставі, що немає направлення, що це порушення закону і що немає, як на її думку, підстав для лікування. Але її хтось по телефону примусив і вона довго казала: «Да, ага, но, не, но, но». Потім запросила мене до себе і так до того міліціонера сказала: «Візьміть звідуділя. Я буду з хворою сама розмовляти».

Вона стала мене заспокоювати і сказала: «Я вам нагадаю про ваше право. Я розумію все. Таке вже було у нас. Я уже знаю. Ваше право: ви повинні вимагати, щоб за три дні зробили вам обстеження і зві-

льнили вас». — «Добре, — відповіла їй! — Хіба ви не розумієте, що примусово мене туди саджають і підтвердять, що я психічно хвора». — «Будете вимагати — не підтвердять». Словом, ця лікар перша не зробила отой крок, за який карає закон людський, закон божеський і закон совісті, — і в правовій державі — закон державний.

Мене передягли в діжурний халат, у діжурні здорові черевики, і дві санітарки повели мене в третій корпус, де начальником була доктор Люта. Посадили мене між буйних, між тяжко хворих. Три палати там було. Людей було до шістдесят чоловік. Перенаселений страшенно відділ цей. Я там пробула 50 днів. Але за цей час писала. Хоч мене поставили не в такі умови, які мають хворі люди. Мої передачі перевірялися — відтіля забирали папір. Але у хворих це було — і я написала заяву-телеграму до Брежнєва. І хоть у мене не було грошей, бо гроші теж не дозволялось приносити у палату, то хтось там із відвідувачів до хворих зкалівся надо мною, взяв і послав цю мою телеграму листом. Син з свого боку, хоч і сидів на засланні, послав скаргу в юридичні, органи, в прокуратуру і вимагає, щоб мене взяли з психушки, за призначенням, він розумів так само, як і я, що надо мною уже повисла та кара і ще не призначена в судовому порядку, але призначена карними органами, і він вимагав передати мене в руки тих — за призначенням.

Мене комісували. На щастя... Мене комісувала Чарочкіна — лікар-психіатр. І вона визнала мене здоровою, веліла виписати мене. Лікар моя Паторжинська спитала навіть, чи можу я зараз іти додому, чи маю я в чому. І порадувались разом зі мною. Вийшла. Але потім довго її не було, а коли зайшла, то вже від незручності з опущеною головою сказала мені: «Ми б вас випустили, але КДБ не дозволило».

Отже, я ще там залишалася, коли комісія визнала мене психічно здоровою. Обстеження мені зробили найдосконаліше. І три науково-дослідні лабораторії, які знаходяться в республіканській цій лікарні, провели мене через огляд і в одній з лабораторій, де двічі мене оглядали і після лаборанта завідуюча лабораторії, ніби з пересердя чи з співчуття до мене чи

Кур'єр Кривбасу 3 '94

не знаю як вигукнула: «Дай боже всім нам так!» А тоді сказала: «Нічого. Моя лабораторія остання. Ви визначені всіма лабораторіями психічно здоровою, тепер все буде залежати від вас».

І отже, тепер комісія на чолі з Чарочкіною і з психіатром, викладачем медінституту, визнала мене здоровою, але Бергун, психіатр Бергун, замісник по медчасті Республіканської психлікарні не випустила. Але перевела мене на нижній поверх, окреме відділення, де знаходились уже виздоровлюючі люди. І стала мене шантажувати в такий спосіб — викликати до себе і схилити мене до того, що «я вас випущу, але при одній умові—ви підете—у якому районі ви живете? У Подільському? — Так от підете у Подільський район і візьметесь на облік в психоневрологічний диспансер». — «Ні, кажу, я сама на себе петлі накидати не буду». — «Але ж ви тоді будете тут», — «Значить, я буду тут. Але тут я з примусу, а там я ніби сама визнаю, що я хвора. Ви ж знаєте, що я не хвора». — «Але ж будьте об'єктивні, Оксана Яківна! Вам же 75 років. Це той вік, коли людина вже в нервовому відношенні, зношеність організму, її психіки...» — «Так ви щонамовляєте, щоб я визнала?» — «Так, це єдиний рятунок вам, бо в такий спосіб лише ви можете звільнитися».

Я відмовлялася. Так пройшло 10 днів. Нарешті, в один день, в якусь п'ятницю вона мені сказала: «Я вас звільню. Давайте з вами домовимся по-джентльменськи». — «В який спосіб?» — «Ви прийдете до мене в мій службовий корпус — ви знаєте, де це — прийдете до мене у вонеділок. Сьогодні в нас п'ятниця. Прийдете в вонеділок».

Я подумала. «А для чого?» — «Я хочу вас оглянути. Я хороший фахівець». — «Я не хочу, щоб мене оглядав лікар». — «Ну, зайдете до мене. Ми ще вирішимо з вами кілька питань». Я вже подумала: «Я вже піду додому». Я згодилася. Дала слово. Вона навіть повеселіла. Каже: «Я знаю, — характеристика про вас така, як ви дасте слово, то ви виконаєте».

Я пішла додому. А в вонеділок я прийшла до неї. Прийшла до корпусу. А вона їде машиною. В машині сидить якийсь чоловік. Вона вискочила, зраділа, як батька зустріла, і каже: — «Добре. Пройдем до мене в кабінет». І швиденько мене повела. Я ще оглянулася. Хотілось мені подивитись, з ким вона приїхала. Але вона мене пропустила вперед — я не бачила. Бачила, що то людина. Ми пройшли до неї в кабінет. Сіли. Знову почала мене намовляти: «Ви не хочете піти взятись на облік. Добре. Але вас за-

раз огляне лікар». — «Ні, доктор Бергун, Неля Яковлівна!» Так вона, здається, зветься, Неля — пам'ятаю. «Ні, я не пройду туди до вас. Я не хочу, щоб мене оглядав лікар». — «Ні, вас лікар огляне».

Я розсердилась і сказала їй: «За 75 днів свого перебування в вашій психіатричній лікарні я бачила тяжко хворих психічно-таки людей, хворих, яким ви не можете подати допомогу, а тут у вас, у такого лікаря є бажання зробити із здоровою людиною хвору. А де ж ваша свята клятва Гіпократів!» Повернулася до неї спиною і вискочила.

Телефон дзвонив. Це той нетерплячий лікар, який чекав мене на огляд. Я вискочила. Площа цієї лікарні досить велика, але я знала розташування корпусів і стала бігти. Думаю, зараз мене доженуть дві санітарки і знову те ж саме повторять. Я бігла, як несамовита, і не знала, куди бігти. Згадала: Чарочкіна! Адже отут її учбовий корпус, практичні заняття студентів. Я вскочила у цей зал її. У першому залі не було. А другий — кабінет. Я побігла туди. Коли глянула, на моє щастя, Чарочкіна була там.

— Лікар Чарочкіна!

— Що з вами? Чому ви така налякана?

Все розповіла. Вона мене не напоїла ліками — нагріла чаю, поставила тістечка, яблука і каже: «Отелер ми з вами спокійно поговорим. Мені так цікаво з вами познайомитись. Розкажіть мені про себе».

Ми дуже довго з нею говорили. Я не спішила піти від неї, бо я боялася, що на мене там чекає оте цькування. Вона мене заспокоїла. «Я вас запевняю, що більше ви в цю лікарню не поїдете. Незважаючи на старання лікарів наших. Вибачайте лікарів. Вони теж з примусу».

Вийшли ми. Вона про-о-овела мене до виходу, тут, біля церкви Кирилівської, вниз, до східців провела. Попрощлася зі мною і обіцяла, що вона не дозволить, щоб це повторилось. Між іншим, дала кілька адресів лікарів, до яких я мала звернутись. Це десь на Дарниці, зараз не пригадаю, якийсь корпус. Таким чином, я не попала вдруге до лікарні. Я зрозуміла, що моє перебування на волі найкоротше. І таку ж телеграму послала і своєму синові, і сама уже була готова. А тим часом, щодня ходила в школу до свого онука. Він був тоді в першому класі.

Я була з ним на перерві А на великій брала його з собою — в парк, сквер, десь його підготовувала. Розмовляли. Чудова була осінь. Прекрасна! Ніколи не забуду.

І ось 12 жовтня до мене приїхали з трусом. Трус провадили так,

як завжди, перевіряючи все — всі шафи, всі дивани і столи. Стукали стіни, підлогу. Льохи. Горіще, у вранняці, всю землю копали-перекопували. Уже не поруху, скільки раз так було. Але чого шукали, ніколи нічого не знаходили. І поїхали пізньої ночі.

Я відчинила всі вікна свого дому, щоб провітрити. Я взяла шабру і облила підлогу, у всіх трьох кімнатах помила. Це майже було під ранок. Я не могла заснути. Мене переслідував оцей страшний запах. Ці люди особливо пахнуть. Особливий запах від цих чоловіків. Чи то тютюн. Чи то перегар. Чи вони морально розклалися десь з свого нутра. Але ж такий запах постійно переслідував мене. Я не перебільшую. Я вам кажу про своє суб'єктивне враження.

І велика правда! Там і сукно, і португелі, і оті прокурені кабінети. І може, якісь внутрішні флюїди, може навіть потіння, може й злоба якась своя, що породжує й піт, не такий як у людини добросердої, благоді.

Я маю дуже гострий, розвинений нюх. Змалечку. На квіти, на повітря, на все це, дуже. Я бувала завжди в концертних залах, бувала завжди, як вам відомо, в установах різних, людних. Відчувала таке — вони мають специфічний запах. І я, втомлена тим трусом, тим допитом, тою зневагою, тим особистим трусом, коли я не дозволяю ї по закону. Коли в домі робиться трус, то мусить бути дозвіл і на особистий трус. Вони приїздили без цього ордера. Але приводили наглядачок своїх з тюрми і вони стягували з мене все, а я кричала. Після цього хвилювання, я ще брала шабру, відро води, мила підлогу і тоді лягала. І вже під ранок трохи заснула, трохи забула.

Стук в двері. Це було 13 жовтня. Глянула у вікно: КДБ. Я хутенько одяглася, відчинила їм двері. Бо я їх в Київському КДБ я їх дуже багато знаю. Стільки людей перебувало в мені «Ходіте в КДБ на допит». — «Та вчора ж це все тільки було!» — «От сказали—вас привести».

Я зрозуміла, що моя воля скінчена тут. Забрала те, що необхідне на перший початок, коли людина опиняється за ґратами. Це вже другий раз. Як вам відомо, в часи сталінщини я відбула 10 років. Мене брали на вулиці, але я проїжджала в браму на Ірининській, яка має особливу музику скрипу, довгий темний тунель. І закривалась

Кур'єр Кривбасу 3'94

вона за людиною навіки. Я знала, що мені це вже загрожує. Я стала шукати найнеобхідніші речі, а той же кат ходив за мною і казав: «Навіщо вам! Яку білизну! Ми вас привеземо може через годину—дві, не більше!» — «Та не заважайте. Дайте мені можливість взяти, що необхідно». Взяла книжечку, збрала свої окуляри, зубну щітку, рушничок, пару білизни. Замкнула вікна, двері і пішла.

Я вже не повернулася сюди.

Я прийшла в кабінет свого слідчого Селюка. Це був слідчий, той слідчий, який провів слідство Василя Стуса. І той слідчий, на якого Василь Стус скаржився в суді, що його катували в тюрмі.

Я ввійшла в цей кабінет і побачила прокурора. Я його знала, цього прокурора, безрукий. Не можу згадати, як його прізвище. Він представився. Але я його вже знала. Я до нього звернулася з протестом, з такими словами: «Найперше, користуючись можливістю передати протест прокуророві, передаю його як член Української громадської групи Гельсінкі, за ті тортури, яким піддали Василя Стуса і про які він заявив у присутності своїх свідків — Коцюбинської і їн».

Так от, прокурор мій знітився і поглядав на Селюка. Це перший протест.

Другий протест: що я, будучи психічно здоровою людиною, відсиділа у психушці 75 днів. Звільнена, як психічно здорова, але ніхто не вибачився. І зроблено це з дозволу чи розпорядження, під натиском, вірніше, КДБ. Везли ніби на допит до слідчого Берези в обласний відділ КДБ, а привезли в психушку. З порушенням всяких законів—помістили примусово.

І третій протест. Я вимагаю, щоб мені дали аудієнцію з головою республіканського КДБ Федорчуком. Розмовляти не буду, тільки після аудієнції, в залежності від того, що ми з ним удвох вирішимо.

Селюк заперечив те, що Василя Стуса піддали тортурам у стінах закритої тюрми КДБ на Володимирській, 39. Заперечив також, що є такий слідчий Береза у відділі обласному. Це все була брехня. І перше, і друге. А прокурор це приймав, як виправдання Селюка і мій наклеп на порядного слідчого. А щодо моєї аудієнції з Федорчуком, то Селюк сміявся і саркастично казав: «А так він і має такий час з вами бесіди вестися». — То я з вами бесіди не буду вестися. Це моя передумова, щоб з вами вестися бесіду». Поки точилися

ці розмови, безпечно так поглядав на годинник прокурор, а тоді звернувся до Селюка та й каже: «Ви вибачте, я так запізноюся: закритіся магазини, а моя дружина діабетик, то треба їй купити діабетичного хлібця». Я обурилася: «А чи вам відомо, що я теж діабетик! І ви мене ось тут затримуєте так довго. Я прошу звільнити мене звідця. Ви йтимете, і я буду йти». — Е, ні. Ви ще там маєте скінчити розмову з Селюком. Ну, я вже пішов. Бувайте здорові». До Селюка так привітно і до мене кивнув головою.

Тільки він вийшов, Селюк зразу змінив свою міну доброзичливості, пішов відчинив дверці сейфа свого і витяг папірець. Дав мені прочитати. Республіканський прокурор Глух (він уже в землі лежить, молодший, здоровший за мене, напевно, а пішов раніше) підписав заперечення мене до судово-медичної експертизи на обстеження. Я обурилася. Але ж 2 тижні тільки, як зробили обстеження. Я пройшла комісію психіатрів як здорова, тобто як осудна. Чому ви знову хочете піддати мене такому знущанню? Над моєю гідністю! Чому ви нищете мені здоров'я!» — «Поїдемо. Збирайтесь. Без довгих розмов»...

Ми сіли в машину. І ще три. Три лобуряки, здорових чоловіків, а четвертий шофер, везли мене в отій машині, довгій, стрекотливій, що як їде, то всі машини пропускають. Я не знаю, напевне, має якусь назву. І ми приїхали в республіканську лікарню, в закритий двір психоневрологічного диспансеру судово-медичної експертизи.

Ворота відчинилися. Ми зайшли у двір. Вони побігли, два, а третій зо мною залишився. Побігли до-

мовлятися з завідуючою відділом. І довго їх не було. В машині було душно. Я попросила відчинити двері. Він ніби змигосердився, той, третій. Відчинив. Я скористалася тим, що двері відчинені, вийшла. Він теж вискочив за мною, обурений тим, що я веду себе не дисципліновано. Я відійшла від нього до клумби. Там цвіла клумба. Ця осінь. Так гарно цвіли квіти, Я вирвала кілька квіточок. І він почав на мене кричати: «Не можна. Ви не маєте права тут рвати квіти, нищити клумби!» Я дивилася на них, щоб його не слухати. Він намагався нав'язати якусь розмову. — «Та замовкніть ви нарешті — я вас не слухаю. Я думаю. — Ну, як ви думаєте, то пам'ятайте, що сьогодні 13 число. — «Я не забобонна. Це КДБ забобонне, бо воно боїться розплати. А я не вчинила нічого, щоб чекати на себе кари божої».

Прийшла завідуюча. Запросили нас в приймальню. Вона мені оголосила: «Я за постановою прокурора Глуха беру вас на обстеження». Я, обурена, кричала: «Доктор! Та я ж тільки 2 тижні як з вашої лікарні № 3 у завідуючої Лютої була! Підіть же та візьміть мою картку, історію хвороби, як ви її називаєте, і подивіться — я пройшла комісію. А зрештою. Якщо я ще мушу пройти, то моє право—пройти амбулаторно, тобто я буду дома і буду приходити в призначений час на обстеження». — «Я не можу цього зробити. Ось тут товариші, товариші заперечують. Це ви з ними говоріть». — «Як? Я маю просити у законопорушників?! І до вас звертаюся, ви ж лікар!» — «Я не можу».

(ДАЛІ БУДЕ)

АНТОЛОГІЯ
ОДНОГО
ВІРША

Роман КУДЛИК
м. Львів

ІЗ КНИЖКИ
«ОСІННІ ПАРАДОКСИ»

☆☆☆

«Воздвигне Україна свого
Мойсея...»

Павло ТИЧИНА.

Мітинги, асамблеї...
Дороговказів — тьма!
Нові і нові Лжемойсеї.
А Істинного нема...
Навік ми обкрадені долею?
А чи не настала пора
І кошик його просмолений

Ще й досі
у плавнях Дніпра?

Віктор ВІНОГРАДОВ
м. Ялта

Олексію Нирку

Прагнути жити
слову невжите
тане краплина
на спраглих устах
прагнути жити
правду молити
там де над полем
падає гітак
клятий закличе
наче покине
проповідь все
суще у прах
І обирає наші обличчя
часу парсуна
сум на устах.